

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی / معاونت بهداشت
دفتر آموزش و ارتقای سلامت / دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس

اداره سلامت کودکان

پسته اطلاعات شماره ۲

■ برخی مشکلات شایع شیردهی

و پستانی

■ راهنمای دوشیدن شیر مادر

تغذیه با شیر مادر

iec.behdasht.gov.ir

الف: برخی مشکلات شایع شیردهی و پستانی

ناکافی بودن شیر:

یکی از شایع ترین علل قطع شیردهی این است که مادر فکر می کند شیر کافی ندارد. تقریباً تمام مادران می توانند برای یک یا حتی دو کودک شیر تولید کنند. حتی وقتی مادر تصور می کند شیر کافی ندارد تمام نیازهای کودکش برآورده می شود. البته گاهی اوقات کودک شیر کافی نمی خورد اما معمولاً به این دلیل است که مکیدن کافی یا مؤثری ندارد و در موارد نادری هم به دلیل تولید ناکافی شیر توسط مادر است. لذا این نکته حائز اهمیت است که فکر نکنیم مادر چقدر شیر می تواند تولید کند بلکه به فکر این باشیم که شیرخوار چقدر شیر از پستان مادر برداشت می کند.

علائم معتبری که نشان می دهد شیرخوار به اندازه کافی شیر دریافت نمی کند عبارتند از:

وزن گیری ناکافی بر اساس منحنی رشد: (کمتر از ۵۰ گرم در ماه)

دفع مقدار کم و غلیظ ادرار: (دفع ادرار کمتر از ۶ بار در روز)

حداقل افزایش وزن شیرخوار در ۶ ماه اول تولد، ۵۰۰ گرم در ماه است (یک کیلو گرم در ماه ضروری و معمول نیست) اگر این وزن گیری کمتر از ۵۰۰ گرم در ماه باشد کافی نیست. کودکی که تغذیه انحصاری با شیرمادر دارد معمولاً حداقل ۸-۶ بار در ۲۴ ساعت ادرار رقیق دفع می کند. اگر کودکی به همراه شیر مادر، مایعات دیگری مانند آب هم دریافت کند دفع مقادیر زیاد ادرار نباید این اطمینان را ایجاد کند که شیر به اندازه کافی دریافت می کند. برخی علائم احتمالی ممکن است مادر را آشفته کند که شیرش کافی نیست اما ممکن است این علائم به دلیل دیگری باشند بنابراین قابل اعتماد نیستند. مثلاً "ممکن است شیرخوار در حالی که شیر زیادی هم خورده است، به دلیل کولیک، مدام گریه کند. برخی علائم احتمالی دیگر برای دریافت ناکافی شیر عبارتند از اینکه شیرخوار بعد از شیر خوردن راضی به نظر نرسد و اغلب گریه کند و یا تغذیه خیلی مکرر یا طولانی از پستان، امتناع از گرفتن پستان، مدفوع سفت، خشک یا سبز رنگ یا به دفعات و مقدار کم ...

معمولاً دریافت ناکافی شیر به علل شیوه نادرست تغذیه یا وضعیت شیردهی نادرست است از جمله:

- شروع شیردهی با تاخیر، شیردهی با فواصل منظم و سر ساعت، عدم تکرر شیردهی و یا تغذیه های کوتاه مدت، عدم شیردهی در شب، وضعیت نامناسب پستان به دهان گرفتن، استفاده از بطری و گول زنگ، مصرف سایر غذاها و مایعات
- دریافت ناکافی شیر می تواند مربوط به عوامل روانی و وضعیت جسمانی مادر از جمله عدم اعتماد بنفس کافی برای شیردهی خستگی و مصرف قرص های پیشگیری از بارداری،

دخانیات و سوء تغذیه شدید ... نیز باشد. این عوامل قابل پیشگیری و برطرف شدن هستند. از کارکنان بهداشتی درمانی کمک بگیرید.

راه های تشخیص کفایت شیرمادر:

بهترین راه برای تشخیص کفایت شیرمادر، افزایش وزن شیرخوار و ترسیم منحنی رشد او است. از پزشک و کارکنان مرکز بهداشتی درمانی بخواهید که در هر بار مراجعه منحنی رشد فرزندتان را روی کارت رشد او رسم کرده و به شما توضیح دهند.

■ معمولاً نوزادان در روزهای اول تولد به مقدار ۱۰-۷ درصد وزن تولدشان را از دست می دهند که اگر این امر بدون علائم کم آبی و بیماری نوزاد باشد طبیعی است و پس از چند روز که بین نوزادان متفاوت است (معمولاً در دو هفتگی) به وزن تولد خود می رسند. سپس حدود ۵۰۰ گرم (یا بیشتر) افزایش وزن در طول ماه مطلوب است. در صورت تغذیه انحصاری با شیرمادر، ۲۰۰-۱۰۰ گرم افزایش وزن در هفته برای ۶ ماه اول تولد قابل قبول است.

■ گاهی ممکن است وزن شیرخواری بدون بیماری در طول یک هفته خیلی کم اضافه شود اما در هفته های بعد این کمبود را جبران نماید. این تفاوت ها در وزن گیری هفتگی کاملاً طبیعی است اما وزن گیری ماهانه ثابت است.

■ سریع ترین وزن گیری در سه ماه اول عمر وجود دارد و پس از آن آهسته تر می شود.

■ راه های دیگر تشخیص کفایت شیرمادر تا زمانی که شیرخوار بطور انحصاری با شیرمادر تغذیه می شود عبارتند از: تعداد ۶ کهنه مرطوب یا بیشتر در ۲۴ ساعت با ادرار کمرنگ از روز چهارم تولد به بعد، اجابت مزاج ۸-۳ بار در ۲۴ ساعت (بعد از یک ماهگی ممکن است این دفعات کاهش یابد و حتی هر چند روز یک بار، یک اجابت مزاج نرم و حجیم داشته باشد بدون اینکه بیمار باشد) و هشبار بودن، قدرت عضلانی مناسب و پوست شاداب

گریه شیرخوار:

برخی مادران به دلیل این که شیرخوار زیاد گریه می کند دادن غذا و مایعات غیر ضروری را شروع می کنند. این مادران تصور می کنند شیرشان ناکافی و کودکشان گرسنه است. در اغلب موارد نه تنها دادن غذا و مایعات اضافی گریه شیرخوار را کم نمی کند بلکه گاهی اوقات باعث گریه و بی قراری بیشتر او نیز می شود.

کج خلقی و بیقراری یا کولیک شیرخوار همیشه به علت گرسنگی و کافی نبودن شیر مادر نیست. دلایل زیادی برای گریه وجود دارد که باید بررسی شوند از جمله: گرما، کثیفی، تنهایی، دود سیگار، لباس نامناسب، نور، بیماری و غیره. شیرخوار با گریه کردن برای رفع مشکل خود که ممکن است در درون او یا محیط اطرافش باشد کمک می طلبد که باید بررسی و رفع شود.

■ تعدادی از شیرخواران از هفته سوم تولد شروع به گریه های شامگاهی می کنند و نیاز

بیشتری به آرامش، گرما و تماس بدنی دارند. بهترین وسیله آرام کردن این شیرخواران تغذیه مکرر با شیرمادر است.

■ شیرخوار ممکن است در زمان های خاصی خیلی گرسنه بنظر برسد. احتمالا به این دلیل که نسبت به قبل سریع تر رشد می کند و تقاضایش برای شیر خوردن بیشتر شده است. این سرعت رشد در سنین حدود ۲ هفتگی، ۶ هفتگی و ۳ ماهگی شایع تر است ولی می تواند در مواقع دیگر نیز رخ دهد. اگر کودک طی این زمان ها برای چند روزی به دفعات بیشتری پستان مادر را می مکد شیر بیشتری هم تولید می شود و سپس شیر خوردن او به روال عادی گذشته بر می گردد.

■ برخی دیگر (خواه با شیرمادر تغذیه شوند یا با بطری) در ساعات مشخصی معمولا هنگام عصر و اوایل شب بویژه در طول ۳ ماه اول کج خلق و ناآرام هستند و مثل اینکه شیرخوار درد شکم داشته باشد، پاهایش را جمع می کند و آرام کردن او مشکل است. این حالت قولنج نامیده می شود. شیرخوار را دمر روی ساعد خود قرار دهید یا او را روی دامن خود نشانده و دست ها را دور شکمش حلقه کنید. یا پدر او را در مقابل سینه خود بغل نموده و با او زمزمه کند.

■ گاهی برخی شیرخواران بیش از دیگران گریه می کنند و نیاز بیشتری به بغل کردن و راه بردن دارند. در جوامعی که مادران شیرخوارشان را همراه خود حمل می کنند نسبت به جوامعی که آنها را ترک می کنند یا در تخت های جدا می خوابانند گریه شیرخوار کمتر است.

■ گاهی اوقات مصرف برخی غذاها توسط مادر شیرخوار را بی قرار می کند اما نمی توان اجتناب از غذای خاصی را توصیه کرد مگر آنکه واقعا مادر با خوردن آن غذا متوجه بیقراری شیرخوار شود.

■ گاهی با شروع عادت ماهیانه مادر، شیرخوار بیقرار می شود و غالبا در این ایام شیرخواران میل دارند در فواصل کوتاه تری شیر بخورند.

■ گاهی اضطراب مادر به شیرخوار منتقل می شود. سعی کنید موقع شیردادن آرامش داشته باشید.

■ گاهی شیرخوار پس از شیرخوردن در کمال رضایت به خواب می رود اما بعد از مدت کوتاهی با گریه بیدار می شود. این حالت نشان می دهد که شیر کافی نخورده است. به دفعات و مدت بیشتری شیرخوار را شیر داده و سعی کنید شیر چرب انتهایی را بخورد تا سیر شود.

تصویر: نحوه بغل کردن شیرخوار دچار کولیک

الف: بغل کردن شیرخوار در طول ساعد به حالت دمر

ب: دستها را دور شکم شیرخوار حلقه کرده و روی دامن خود بنشانید

ج: پدر، شیرخوار را مقابل سینه خود بغل نماید

امتناع از پستان گرفتن:

یکی از علل قطع شیردهی امتناع شیرخوار از گرفتن پستان است که اگر چه اکثر اوقات برطرف می‌شود ولی ممکن است باعث پریشانی مادر شود. بسته به سن شیرخوار علل امتناع از گرفتن پستان و در نتیجه روش‌های تشویق او به گرفتن پستان متفاوت است:

■ اگر نوزاد از روز اول تولد پستان مادر را نگیرد باید از نظر تمام مشکلات پزشکی و بیماری‌ها معاینه شود: مثل شکستگی‌ها و احساس درد، خواب آلودگی در اثر داروهای تجویز شده برای مادر موقع زایمان و کاهش قدرت مکیدن نوزاد، با خشونت جابه‌جا کردن یا فشردن نوزاد به پستان در تغذیه‌های اول و در نتیجه بی‌زاری وی از پستان، وضعیت نادرست بغل کردن و گرفتن پستان نیز باید مورد توجه قرار گیرند.

■ در روزهای دوم تا چهارم تولد، احتقان پستان مادر، بازتاب قوی جهش شیر (رگ کردن شدید پستان) یا تأخیر یا مهار آن را باید در نظر گرفت.

■ امتناع بین هفته‌های اول تا چهارم تولد ممکن است به دلیل سردرگمی در گرفتن پستان (بخاطر استفاده از بطری و پستانک)، زخم نوک پستان ناشی از وضعیت نادرست شیردهی، احتقان پستان مادر، برفک دهان، عفونت گوش نوزاد، حساسیت به مواد غذایی یا دارویی خورده شده توسط مادر و تغییر مزه شیر باشد.

■ شیرخوار در سن یک تا ۳ ماهگی ممکن است به علت دل دردهای قولنجی (کولیکی) در موقع شیرخوردن، از گرفتن پستان امتناع نماید.

■ از ۳ ماهگی به بعد، امتناع ممکن است به دلیل کاهش تمایل به شیر خوردن در اثر مصرف زودتر از موعد غذاهای کمکی، آب میوه یا آب و همچنین در شیرخواران بزرگتر به علت مصرف بیش از معمول غذا، یا آشفته‌گی و بازیگوشی شیرخوار و توجه بیشتر او به محیط اطراف و یا ندان در آوردن باشد.

دانستن این که شیرخوار در چه مرحله‌ای، از شیرخوردن امتناع می‌نماید به تشخیص علت کمک می‌کند:

■ اگر شیرخوار در اول تغذیه (قبل از این که شیرمادر جاری شود) از گرفتن پستان امتناع نماید ممکن است سر درگمی در گرفتن پستان، وضعیت نادرست شیردهی و به پستان گذاشتن، نوک پستان صاف یا فرو رفته، مهار یا تأخیر جهش شیر، عفونت گوش یا کاهش قدرت مکیدن از علل آن باشند.

■ اگر شیرخوار بعد از جاری شدن شیر پستان را رها کند جهش زیاد شیر یا کاهش آن یا بسته بودن سوراخ بینی به علت عفونت تنفسی ممکن است عامل آن باشد. در صورتی که سرعت بازتاب جهش شیر زیاد باشد شیرخوار احساس خفگی می‌کند و به سختی قادر به شیرخوردن است.

■ اگر امتناع در اواخر هر وعده تغذیه از پستان مادر باشد احتمال دارد به دلیل نیاز بچه به آروغ زدن یا دفع گاز باشد.

بطور کلی علل امتناع در هر سنی در سه دسته طبقه بندی می‌شود: علل مربوط به شیرخوار، مربوط به مادر و مربوط به تولید شیر.

علل مربوط به شیرخوار:

■ عفونت‌های تنفسی: ممکن است موقع مکیدن و بلعیدن سبب گرفتگی بینی و درد شود. چکاندن قطره کلرور سدیم در بینی و دادن مسکن‌های ساده مثل استامینوفن سبب تسکین شده و هم چنین مرطوب کردن هوا ممکن است به رفع گرفتگی بینی کمک نماید.

■ ندان در آوردن: گذاشتن پشت یک قاشق سرد یا گاهی جویدن چیزی قبل از شیرخوردن یا ماساژ ملایم لثه با انگشت تمبیز علاوه بر دادن مسکن‌های ساده باعث کاهش درد شیرخوار می‌گردد.

■ برگشت شیر از معده به مری، خواب آلودگی و بیقراری ناشی از مصرف داروها، برفک یا تبخال دهان شیرخوار که باید به پزشک مراجعه شود.

■ هوای گرم: در هوای گرم احتمال دارد شیرخوار از شیرخوردن امتناع نماید ولی در محل خنک یا در شب شیر بخورد. حرارت بدن شیرخوار را کنترل کرده و او را در درجه حرارت مناسبی نگهداری کنید.

- ترس شیرخوار در موقع شیر خوردن: گاهی به دلایلی مانند واکنش مادر به گاز گرفتن شیرخوار، ممکن است امتناع کند.
- تمایل شیرخوار به از شیر گرفتن: البته قبل از ۹ ماهگی شایع نیست. اگر شیرخوار ناگهان از پستان مادر رویگردان شود و به گرفتن پستان تمایل نشان ندهد، باید همه روش‌های ممکن برای تشویق او به دوباره شیر خوردن به کار گرفته شود.

علل مربوط به مادر:

- بیماری: ممکن است تولید شیر را کم کرده یا واکنش جهش شیر را مهار کرده باشد یا دارو مزه شیر را تغییر داده باشد.
- عفونت یک پستان: ممکن است شیرخوار از تغذیه همان طرف به علت مزه شور شیر یا چرک امتناع کند یا به خاطر مصرف دارو توسط مادر هر دو پستان را نگیرد.
- قرص‌های ضد حاملگی خوارکی (قرص ترکیبی و به ندرت قرص پروژسترونی تنها) و حاملگی مجدد: احتمال دارد تولید شیر را کاهش داده و مزه شیر را تغییر دهد. تخمک گذاری یا عادت ماهیانه نیز گاهی به علت تغییر مزه شیر سبب امتناع شیرخوار از شیر خوردن می‌شود.
- استفاده مادر از عطر، صابون، ادکلن یا کرم متفاوت با شنا کردن در استخر با آب کلر دار یا آب دریا و حتی تغییر در ظاهر مادر مثل تغییر طرح و رنگ مو یا عینک زدن: ممکن است روی شیرخوار تأثیر گذاشته و پستان مادر را نگیرد.
- برخی از غذاهای مورد مصرف مادران: برخی از شیرخواران به غذاهایی که باعث تغییر مزه شیر می‌شوند حساس هستند و از گرفتن پستان امتناع می‌نمایند و بعضی دیگر با افزایش سیگار کشیدن مادر، ورزش طولانی قبل از شیر دادن یا مصرف زیاد نوشیدنی‌های دارای کافئین مثل نوشابه‌ها، چای و قهوه از گرفتن پستان امتناع می‌ورزند.

علل مربوط به تولید شیر:

- اگر تولید شیر کم باشد یا موقتاً کاهش یابد: شیرخوار ممکن است از گرفتن پستان امتناع کند. برای افزایش تولید شیر باید تلاش نمود.
- در صورت آهسته بودن جهش شیر: شیرخوار شروع به مکیدن شیر می‌کند ولی به علت دریافت کم شیر از گرفتن پستان امتناع می‌نماید. در این موارد می‌توانید شیرتان را کمی بدوشید تا جهش پیدا کند و آن‌گاه پستان را به دهان شیرخوار بگذارید یا واکنش جهش شیر را قبل از تغذیه شیرخوار با روش‌هایی مثل خوردن آب یا یک نوشیدنی ساده، شنیدن موسیقی، نشستن روی همان صندلی و دراز کشیدن شرطی نمایید.
- در صورت سریع بودن جهش شیر: شیرخوار ممکن است به علت عدم توانایی در برابر آن، پیش دستی کرده و از گرفتن پستان امتناع نماید. در این مورد می‌توان کمی شیر را دوشید و بعد شیرخوار را به پستان گذاشت.

اقداماتی که در موارد امتناع از گرفتن پستان کمک کننده است:

- کودک تمام مدت در کنار مادر باشد نه مراقب دیگری. او باید تمام مدت و نه فقط موقع شیردهی با شیرخوار تماس پوست به پوست داشته باشد.
- مادر با شیرخوارش بخوابد.
- هر زمان کودک تمایل به مکیدن داشت مادر به او شیر بدهد؛ وقتی شیرخوار خواب آلود است یا بعد از تغذیه با فنجان؛ یا وقتی مادر رفلکس جهش شیر را احساس کرد یعنی وقتی که پستانش رگ رگ کرد.
- مادر به شیرخوار کمک کند تا پستان را بگیرد: کمی از شیرش را داخل دهان شیرخوار بدوشد. وضعیت بغل کردن شیرخوار را اصلاح کند تا او بهتر بتواند پستان را در دهان بگیرد (وضعیت های مختلف را امتحان کند). مادر نباید به پشت سر شیرخوار فشار بیاورد یا پستانش را تکان دهد.
- شیر خوار را با فنجان تغذیه کند: در صورت امکان شیر دوشیده شده خودش را بدهد. به هیچ وجه نباید از بطری، سرشیشه و گول زنک استفاده نماید.
- سایر افراد خانواده در کارهای خانه و هم چنین مراقبت از کودکان بزرگتر کمک کنند.

ب: برخی مشکلات پستانی

زخم و شقاق نوک پستان :

از مشکلات احتمالی دیگر که ممکن است به دنبال وضعیت نادرست گرفتن پستان پیش آید زخم و شقاق نوک پستان است. شست و شوی مکرر پستان با الکل و صابون یا استفاده از محلول ها یا کرم هایی که نوک پستان را تحریک می کنند و کشیدن پستان از دهان شیرخوار بدون قطع مکش شیرخوار و یا برهک از سایر علل محسوب می شوند. برای بهبود زخم و شقاق ابتدا باید علت را برطرف کرد.

رعایت موارد زیر نیز می تواند کمک کننده باشد:

- پس از شیردهی یک تا چند قطره شیر راروی نوک پستان بمالید تا نرم و چرب شود.
- شیرخوار را به دفعات و در حالات مختلف شیر بدهید (مثل وضعیت گهواره ای متقابل، دراز کشیدن و زیر بغلی).
- از شستن پستان با آب و صابون قبل از هر بار شیردهی و استفاده از کرم، لوسیون و پماد روی پستان پرهیز کنید. شیردهی را از پستان سالم یا کم ضایعه شروع کنید تا واکنش جهش شیر قبل از شیردهی از پستان دردناک برقرار شود.
- قبل از شیردهی قرار دادن پارچه گرم و مرطوب روی پستان به جاری شدن شیر کمک می کند.
- زخم یا شقاق را در معرض سرما قرار ندهید.

احتقان پستان مادر:

یکی از مشکلات احتمالی که ممکن است به دنبال وضعیت نادرست گرفتن پستان پیش آید احتقان پستان مادر است. البته در مواردی که شروع تغذیه با شیر مادر بعد از زایمان به تاخیر افتد، پستان به طور مکرر تخلیه نشود مثلاً زمانی که شیردهی بر اساس نیاز کودک نباشد یا طول مدت تغذیه شیرخوار محدود باشد نیز ممکن است احتقان اتفاق بیافتد. بهترین راه پیشگیری از بروز احتقان شروع تغذیه نوزاد از پستان بلافاصله پس از تولد و تغذیه مکرر او در وضعیت صحیح گرفتن پستان است.

توجه به توصیه های زیر کمک کننده است:

- اطمینان حاصل کنید که گرفتن پستان در وضعیت صحیح است.
- هنگام احتقان، پوست روی پستان اغلب براق و نوک آن پهن بنظر می رسد و گرفتن پستان برای شیرخوار مشکل است. ابتدا با کمپرس آب گرم به جاری شدن شیر کمک نمایید. سپس مقداری از شیر را بدوشید تا تورم اطراف نوک پستان کاهش یابد و شیرخوار بتواند هاله پستان را در دهان بگیرد.
- به تخلیه مکرر شیر توجه نمایید و زمان و دفعات تغذیه با شیر مادر را محدود نکنید.
- اگر احتقان پستان به سرعت درمان نشود ممکن است عفونت پستان (ماستیت) عارض شود و با تشکیل آبسه تولید شیر کاهش یابد.
- روش دیگر استفاده از بطری گرم است بدین ترتیب که یک بطری دهان گشاد را از آب داغ پر کنید. پس از چند دقیقه که بطری کاملاً داغ شد آب آن را خالی نموده و دهانه بطری را در آب سرد فرو کنید تا خنک شود و بعد دهانه آن را روی آرنج پستان بگذارید و چند دقیقه نگه دارید. بطری که به مرور سرد شود شبیه به یک مکنده، نوک پستان را به داخل می کشد و به این ترتیب به جریان یافتن شیر کمک می نماید.
- جهت کاهش ورم و کم شدن درد بعد از تغذیه شیرخوار، کمپرس سرد روی پستانها قرار دهید.
- گذاشتن برگ کلم روی پستانها به مدت ۱۵ دقیقه ۳ تا ۴ بار در روز کمک کننده است. بدین ترتیب که ابتدا برگ های کلم را جدا کنید، آن را کاملاً شسته و خشک نموده و در یخچال بگذارید. پس از خنک شدن قسمت وسط یک برگ را به اندازه نوک پستان جدا کرده، سپس برگ کلم را روی پستان بگذارید.
- چنانچه احتقان در نوک پستان باشد گذاشتن دو انگشت در بالا و پایین نوک پستان و فشار روی آن برای چند ثانیه در کاهش احتقان نوک پستان مؤثر است. ماساژ گردن و پشت و ماساژ ملایم پستانها کمک کننده است. در صورت شدید بودن درد از مسکن استفاده نمایید.
- لازم به ذکر است در صورت عدم رفع مشکل احتقان احتمال بروز سایر مشکلات پستانی از جمله انسداد مجاری پستانی، ماستیت و آبسه افزایش می یابد. در چنین مواردی مراجعه به موقع به مراکز بهداشتی و درمانی و کمک گرفتن از کارکنان بهداشتی و درمانی ضروری است.

راهنمای دوشیدن شیر مادر

در موارد زیادی دوشیدن شیرمادر مفید و لازم است تا مادر قادر باشد شیردهی را شروع و یا آن را ادامه دهد و شیرخوارش با شیردوشیده شده تغذیه شود. دوشیدن شیر در موارد زیر مفید است:

- وقتی مادر می خواهد از منزل خارج شود و یا سرکار برود.
- تغذیه نوزاد کم وزنی که نمی تواند از پستان مادر شیر بخورد.
- تغذیه نوزاد بیماری که نمی تواند خوب بمکد.
- ذخیره و نگهداری شیر در هنگام بیماری مادر یا شیرخوار
- پیشگیری از نشت شیر از پستان ، وقتی مادر دور از شیرخوار است.
- کمک به شیرخوار که پستان پر را بگیرد.
- کمک به وضعیت سلامت پستان مثل احتقان
- تسهیل مرحله انتقال به سایر روش های تغذیه و با شیر دوشیده شده مادر

روش دوشیدن شیر مادر

دوشیدن شیر را می توان با دست یا پمپ انجام داد:

۱- پمپ های دوشیدن شیر

انواع شیردوش های دستی، باتری دار و الکتریکی در بازار موجود است. پمپ کمک موثری به برقراری و تداوم شیردهی می نماید. هنگام انتخاب روش دوشیدن مهمترین نکته توجه به نیازهای مادر است. چنانچه دوشیدن شیر محدود به یک دوره زمانی کوتاه باشد مانند پرخونی پستان یا دوری موقت مادر از شیرخوار، می توان از شیردوش دستی استفاده کرد یا با خرید پمپ دستی یا خرید/ اجاره پمپ الکتریکی بدین کار اقدام نمود. انتخاب روش مناسب، هزینه ها را کاهش داده و شیر کافی برای شیرخوار فراهم می سازد.

هنگام استفاده از پمپ دستی، مادر باید روش صحیح استفاده از آنرا فرا گیرد. چرا که کاربرد غلط پمپ دستی می تواند مشکلاتی را فراهم کند. به هیچ وجه از شیردوش دستی

که ته آن بادکنک لاستیکی دارد (بوق دوچرخه ای) استفاده نکنید چون نوک پستان را صدمه می زند، تمیز کردن آن مشکل است و نمی توان شیر دوشیده شده توسط آن را برای تغذیه شیرخوار به کار برد.

چنانچه در مواردی مانند نارسایی نوزاد، بازگشت به کار یا تلاش برای تولید شیر بیشتر، لازم باشد دوشیدن شیر به مدت طولانی (بیش از یک هفته) تداوم یابد مادر باید با کمک کارکنان بهداشتی قادر شود که شیرش را با دست به طور موثر بدوشد. همچنین می توان از پمپ های شیردوش استفاده کرد. نه تنها نوع پمپ بلکه یک قلو یا دوقلو بودن آن نیز بر میزان دوشیدن تاثیر دارد.

دوشیدن همزمان دو پستان با استفاده از پمپ های الکتریکی دوقلو بر سایر روش ها ارجح بوده و با تولید شیر بیشتر همراه است. با استفاده از پمپ های الکتریکی دوقلو ۱۵ دقیقه و سایر انواع از جمله پمپ های الکتریکی یک قلو و دوشیدن شیر با دست ۳۰ دقیقه وقت باید صرف کرد. به طور کلی چنانچه قرار باشد دوشیدن شیر به مدت طولانی ادامه یابد بهتر است از پمپ های الکتریکی دوقلو استفاده شود.

چنانچه در محل کار دسترسی به پریز برق و یافتن مکانی مناسب برای دوشیدن مشکل باشد می توان از پمپ هایی استفاده کرد که با باتری کار می کنند.

۲- دوشیدن شیر با دست

بهترین و راحت ترین طریق دوشیدن است که مادر می تواند بدون نیاز به وسیله خاصی در هر جا و هر زمان که نیاز دارد به انجام آن بپردازد. بعلاوه احتمال انتقال عفونت هم کمتر است، و روش ملایم تری است بویژه اگر نوک پستان آسیب دیده باشد. مادر باید خود، شیرش را بدوشد. چون اگر فرد دیگری بخواهد این کار را انجام دهد پستان ها به راحتی آسیب می بینند.

آماده کردن ظرف برای جمع آوری شیر :

- لیوان، فنجان، یا شیشه دهان گشادی را انتخاب کنید
- آنرا با آب و مواد شوینده بشویید. (یا این کار را روز قبل انجام دهید)
- آب درحال جوش را داخل ظرف ریخته و چند

دقیقه صبر کنید، آب درحال جوش بیشتر میکروب ها را از بین می برد.
 ■ وقتی می خواهید دوشیدن را شروع کنید، آب داخل ظرف را بیرون بریزید.

تحریک بازتاب جریان شیر قبل از دوشیدن :

زمانی که مادر شیرش را می دوشد، بازتاب جریان شیر(رفلکس اکسی توسین) مثل موقعی که کودک پستان را می مکد، عمل نمی کند. بنابراین مادر باید ابتدا به جریان انداختن شیر خود کمک نماید از جمله آنکه نسبت به توانایی خود اعتماد به نفس داشته و سعی کند که درد و اضطراب نداشته باشد، فکر و احساس خوبی نسبت به کودکش داشته باشد و به توصیه های زیر عمل کند: در جای خلوتی، آرام و ریلکس باشد. اگر امکان دارد شیرخوار را بغل کند، بطوری که تماس پوست با پوست با او برقرار نماید، یا به فرزندش فکر کند، به شیرخوار یا حتی عکس او نگاه کند. پستان هایش را گرم کند. مثلا از کمپرس گرم یا دوش آبگرم استفاده کند. نوک پستان ها را به آرامی بین شست و انگشت دیگر بغلطاند. پستان هایش را ماساژ دهد و یا به آرامی لمس کند، ماساژ دادن پشت مادر نیز کمک کننده است.

چگونگی دوشیدن شیر با دست

■ مادر باید خودش این کار را انجام دهد. فرد دیگری شیرش را ندوشد.

■ دست هایش را تمیز بشوید.

■ راحت بنشیند و یا بایستد و ظرف را نزدیک پستانش قرار دهد.

۱. موقعیت قرار گرفتن دست : شست در بالا و دو انگشت اول زیر پستان در لبه خارجی آرئول یا با فاصله ای حدود ۴ سانتی متر عقب تر از نوک پستان لمس کند. طوری که ذخایر شیر درست زیر انگشتان واقع شوند.

۲. پستان باید به طور مستقیم کمی به طرف قفسه سینه رانده شود، سپس :

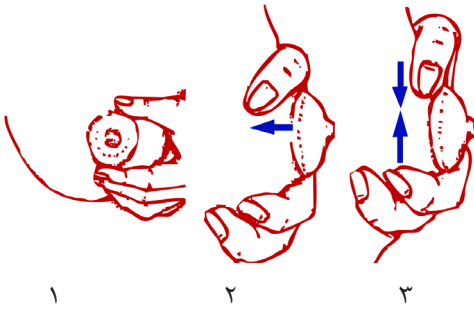
۳. به کمک شست و انگشتان دیگر با حرکات غلطکی و رو به جلو در اطراف لبه آرئول فشار وارد نماید تا شیر به آسانی خارج شود.

۴. مراحل ۳ تا ۱ را باید به ترتیب تکرار کند. سپس:

۵. محل قرار گرفتن انگشتان را باید دور آرئول تغییر دهد طوری که تمام ذخایر شیر تخلیه شود. برای دوشیدن هر پستان به تناوب از هر دو دست استفاده شود.

■ این عمل نباید دردناک باشد. اگر مادر احساس درد کرد، تکنیک غلط است. در مرحله اول شیر خارج نمی شود، ولی بعد از چند بار تکرار کردن، شیر قطره قطره شروع به بیرون آمدن می کند. اگر رفلکس اکسی توسین (بازتاب جهش) فعال باشد، شیرفواره می زند.

■ نباید نوک پستان را فشار داد. چون با فشار دادن نوک پستان یا کشیدن آن، شیر خارج

نمی‌شود. مانند این است که کودک فقط نوک پستان را بمکد.

■ هر یک از پستان‌ها را باید به مدت ۳-۵ دقیقه، تا زمانی که جریان شیر کند شود، دوشید. سپس پستان طرف دیگر دوشیده شود. این کار را می‌توان با دست دیگر انجام داد. اگر مادر خسته شد، باید دستش را عوض کرده و با دست دیگر این کار را تکرار نماید.

■ برای آنکه عمل دوشیدن پستان صحیح و کامل انجام شود، لازم است پستان‌ها را به قدر کافی و به مدت ۳۰-۲۰ دقیقه بویژه در چند روز اول که مقدار کمی شیر ترشح می‌شود، بدوشد و مدت دوشیدن را کوتاه‌تر نکند.

طول مدت دوشیدن به علت دوشیدن بستگی دارد:

■ اگر آغوز را برای نوزادی که قادر به مکیدن نیست می‌دوشند ممکن است ۱۰-۵ دقیقه دوشیدن لازم باشد تا یک قاشق مرباخوری آغوز به دست آید. معده نوزاد خیلی کوچک است و هر ۲-۱ ساعت دادن آغوز به مقدار کم تمام نیازهای او را برطرف می‌کند.

■ اگر دوشیدن برای افزایش تولید شیر است ۲۰ دقیقه حداقل ۶ بار یا بیشتر در ۲۴ ساعت بدوشند که حداقل یکبار آن در شب باشد. بنابراین کل مدت دوشیدن در شبانه روز حداقل ۱۰۰ دقیقه خواهد بود.

■ چنانچه بعد از دوره نوزادی (پایان یک ماهگی)، مادر شیرش را می‌دوشد تا در زمان غیبت وی وقتی در محل کار است آنرا به شیرخوار بدهند، طول مدت دوشیدن به جریان شیر و مقدار شیر مورد نیاز شیرخوار بستگی دارد. بعضی از مادران ۱۵ دقیقه و بعضی ۳۰ دقیقه وقت برای دوشیدن صرف می‌کنند.

■ برای زیاد شدن و ادامه تولید شیر می‌توان در ابتدا مدت زمان دوشیدن را به روش زیر تقسیم کرد:

■ پستان اول را به مدت ۷-۵ دقیقه تا زمانی که جریان شیر کند شود، بدوشید. سپس پستان طرف دیگر را همین مدت بدوشید. این کار را می‌توانید با دست دیگر انجام دهید.

■ سپس پستان اول را ۵-۳ دقیقه و بعد پستان دوم را به همین مدت بدوشید، مجدداً ۳-۲ دقیقه پستان اول و نیز دوم را تا هنگام کندی جریان شیر بدوشید.

■ برای آنکه عمل دوشیدن پستان صحیح و کامل انجام شود، باید بقدر کافی به مدت ۳۰-۲۰ دقیقه دوشید.

مادر باید چند وقت یکبار شیرش را بدوشد؟

پاسخ این سؤال بستگی دارد به اینکه شیر به چه منظوری دوشیده می شود. از جمله برای نوزاد بیمار و کم وزن و مادر شاغل حداقل هر ۳ ساعت یکبار در شبانه روز (اغلب به دفعاتی که شیرخوار شیر می خورد) و برای رفع احتقان یا نشت شیر به مقداری که علائم رفع شود باید پستان دوشیده شود. شیر را دور نریزید تا مورد استفاده شیرخوار قرار بگیرد.

■ برای برقراری شیردهی به منظور تغذیه شیرخوار کم وزن یا بیمار:

مادر باید در صورت امکان در روز اول و در اولین فرصت ممکن پس از زایمان، شیرش را بدوشد. در ابتدا ممکن است بتواند فقط چند قطره آغوز را بدوشد اما این قطرات برای نوزاد ضروری و حیاتی است و به شروع تولید شیر در پستان ها کمک می کند، درست به همان طریقی که مکیدن زود هنگام پستان توسط شیرخوار بعد از زایمان، به شروع تولید شیر کمک می کند.

به دفعاتی که شیرخوار باید در روز شیر بخورد، مادر هم باید هر چقدر می تواند، شیرش را بدوشد. این کار باید حداقل ۳ ساعت یکبار و در تمام طول شبانه روز انجام شود. اگر مادر شیرش را به دفعات کم بدوشد و یا فواصل زمانی میان دوشیدن شیرش زیاد شود، قادر نخواهد بود شیر کافی تولید کند.

■ برای حفظ تولید شیر به منظور تغذیه شیرخوار بیمار:

مادر باید حداقل هر ۳ ساعت یکبار شیرش را بدوشد.

■ برای برقراری تولید شیر، اگر بنظر می آید که بعد از چند هفته تولید شیرش کم شده است:

چند روز به دفعات مکرر (هر دو ساعت یا هر یک ساعت یکبار) و شب ها نیز حداقل هر ۳ ساعت یکبار مادر باید شیرش را بدوشد.

■ برای تامین شیر به منظور تغذیه شیرخوار، هنگامی که مادر سر کار است:

مادر تا حد امکان قبل از اینکه سر کار برود باید شیرش را بدوشد و برای شیرخوار کنار بگذارد. دوشیدن شیر، هنگام حضور مادر در محل کار نیز برای کمک به حفظ تولید شیر بسیار اهمیت دارد.

■ برای تسکین و تخفیف علائمی نظیر پری و احتقان پستان ها و نشت شیر از آن ها در محل کار:

مادر فقط در حد لزوم و تسکین و تخفیف پستان ها شیرش را بدوشد.

نحوه نگهداری و ذخیره کردن شیر دوشیده شده

■ برای نگهداری شیر دوشیده شده مادر می توان از ظروف نگهداری شیشه ای یا پلاستیک سخت و شفاف استفاده کرد.

■ از ظرف مناسبی که بتوانید درب آنرا بپوشانید استفاده کنید. با آب داغ و مایع شوینده آن را تمیز کنید و با آب داغ، آب بکشید. اگر مادر با دست شیرش را می دوشد، مستقیماً آن را در ظرف جمع آوری بدوشد.

■ اگر مادر شیرش را در چندین ظرف ذخیره می کند، باید روی هر ظرف تاریخ را بنویسد و ابتداء شیرهای قدیمی تر را استفاده نماید.

■ شیردوشیده شده باید هرچه زودتر مصرف شود و شیر تازه بهتر از شیر منجمد شده است. شیر دوشیده شده که قرار نیست در مدت ۲۴ ساعت مصرف شود بهتر است فریز شود. شیر حاصل از هر بار دوشیدن باید در ظرف جداگانه ای منجمد شود. برخلاف حرارت دادن، منجمد کردن شیر بسیاری از خواص ایمنولوژیک و تغذیه ای آن را حفظ می کند.

■ برای نگهداری شیر در فریزر، سه چهارم ظرف را از شیر پر کنید و در آن را بسته و پس از نوشتن تاریخ دوشیدن شیر، در فریزر بگذارید.

■ شیر را نجوشانید و در ماکروویو گرم نکنید چون بعضی از عناصر آن نابوده شده و می تواند دهان شیرخوار را نیز بسوزاند.

ذوب کردن شیر فریز شده

شیر فریز شده را در یخچال بگذارید تا به آرامی ذوب شود و طی ۲۴ ساعت استفاده کنید. می توان آنرا با قرار دادن در یک ظرف آب گرم ذوب کرد و طی یک ساعت همچنان که گرم است مصرف کرد. هرگز نباید شیر را در داخل ماکروویو ذوب کرد و نیز نباید جوشانده شود و همچنین نباید بعد از آن که کاملاً ذوب شد مجدداً منجمد گردد، ولی می تواند تا زمان مصرف در یخچال نگهداری شود. برای شیرخواران بستری بعد از تغذیه، باقیمانده شیردوشیده شده داخل بطری شیر باید دور ریخته شود. از تکان های شدید در هنگام گرم کردن خودداری شود.

مدت ذخیره کردن شیر مادر

۱- ذخیره کردن شیر برای شیرخوار سالم در خانه:

شیر تازه:

- در درجه حرارت ۳۷-۲۵ درجه سانتی گراد مدت ۴ ساعت
- در درجه حرارت ۲۵-۱۵ درجه سانتی گراد مدت ۸ ساعت
- دمای زیر ۱۵ درجه تا ۲۴ ساعت
- در دمای بالای ۳۷ درجه ذخیره نشود.
- در یخچال ۴-۲ درجه سانتیگراد: ظرف شیر را در سردترین قسمت یخچال یا فریزر قرار دهید. می توان شیر را ۵-۳ روز نگهداری کرد اما چون بسیاری از یخچال ها درجه حرارت پایدار ندارند، بنابراین بهتر است شیر طی ۴۸ ساعت استفاده شود.

شیر منجمد شده:

اگر فریزر درون یخچال است (جایخی یخچال): ۲ هفته

در قسمت فریزر یخچال فریزر: ۳ ماه
 در فریزر مستقل با انجماد عمیق: ۶ ماه
 شیر منجمد ذوب شده در یخچال: تا ۲۴ ساعت یا قراردادن ظرف در آب گرم که شیر سریع ذوب شود و طی یک ساعت مصرف شود. شیر را دوباره منجمد نکنید.

۲- ذخیره کردن شیر برای شیرخوار بیمار در بیمارستان:

شیر تازه:

در حرارت اتاق (تا ۲۵ درجه): ۴ ساعت
 در یخچال (۴-۲ درجه): ۴۸ ساعت

شیر منجمد:

در جایخی یخچال: ۲ هفته
 در قسمت فریزر یخچال فریزر و همچنین در فریزرهای مستقل با انجماد عمیق (۲۰- درجه سانتی گراد): ۳ ماه
 شیر ذوب شده در یخچال: ۱۲ ساعت (دوباره منجمد نکنید)

خوراندن شیر دوشیده شده مادر به شیرخوار:

شیر دوشیده شده باید با قاشق یا فنجان یا روش‌های دیگر به طفل داده شود و نباید از بطری استفاده کنند. تغذیه با فنجان مزایای بسیاری دارد از جمله:

■ یک روش غیرتهاجمی و برای شیرخوار خوشایند است، فنجان مثل بطری و سرشیشه نیاز به استریل کردن ندارد، درونش صاف و مسطح است و با شستن با آب داغ و مایع شوینده تمیز می‌شود. از مصرف لیوان‌های ناودان دار سفت، یا با سطوح ناصاف که ممکن است باکتری‌ها به آنها بچسبند، اجتناب کنید.

■ استفاده از فنجان به شیرخوار اجازه می‌دهد با زبانش طعم‌ها را یاد بگیرد.

■ به هماهنگی تنفس و مکیدن و بلعیدن کمک می‌کند.

■ فنجان کنار کودک رها نمی‌شود تا خود او از آن تغذیه کند. کسی که شیرخوار را با فنجان تغذیه می‌کند او را در بغل خود نگه می‌دارد، به او نگاه می‌کند و برخی از نیازهای حسی و عاطفی او را ارضا می‌کند.

■ به شیرخوار اجازه می‌دهد مقدار و سرعت مصرف شیر را کنترل کند.

■ می‌تواند یک روش واسطه‌ای در جهت انتقال به تغذیه پستانی و نه شکست شیردهی باشد.

■ فنجان مکیدن شیر از پستان را برای شیرخوار مختل نمی‌کند.

■ فنجان باز است بنابراین شیرخوار می‌تواند شیر را بو کند.

چگونگی تغذیه شیرخوار با فنجان:

- دست های تان را بشویید.
- شیرخوار را در حالت نشستگی کمی متمایل به عقب در بغل خود داشته باشید. پشت، سر و گردن او را به خود تکیه دهید. پیچیدن او در یک پارچه کمک می کند که پشت او حمایت شود و دست هایش مزاحم نباشد.
- فنجان کوچک شیر را در تماس با لب او قرار دهید.
- فنجان را به آرامی روی لب تحتانی او در شکاف بین لب و لثه پایین قرار دهید.
- فنجان را کج کنید تا شیر با لب شیرخوار تماس پیدا کند. شیرخوار هشیار می شود و دهان و چشمش را باز می کند.
- شیرخوار نارس با زبان شیر را به دهان می برد.
- شیرخوار رسیده، می مکد و مقداری را هم می ریزد.
- شیر را درون دهان او نریزید و با نگهداشتن فنجان شیردر تماس با لب او اجازه دهید خودش آن را مصرف کند. وقتی به اندازه کافی مصرف کرد دهانش را می بندد و بیشتر نمی خورد.
- چنانچه مقدار محاسبه شده را مصرف نکند ممکن است وعده بعد مصرف کند یا باید دفعات بیشتری او را تغذیه کنید. به مقدار مصرف یک وعده نگاه نکنید بلکه مقدار ۲۴ ساعته را محاسبه کنید.

مقدار شیر مورد نیاز شیرخوار:

میزان شیری که شیرخوار در هر وعده دریافت می‌کند، بر حسب روش‌های مختلف تغذیه متفاوت است. به کودک اجازه دهید خودش تعیین کند که دریافت چه مقدار شیر برای او کافی است. اگر شیرخوار مقدار کمی شیر می‌خورد، در نوبت بعدی تغذیه، شیر بیشتری به او بدهید یا وعده بعدی تغذیه او را زودتر انجام دهید؛ به خصوص اگر علائم گرسنگی را نشان می‌دهد.

موارد ذیل نیز در این زمینه کمک‌کننده است:

■ شیرخوارانی که وزن $2/5$ کیلوگرم یا بیشتر دارند:

□ ۱۵۰ میلی لیتر شیر برای هر کیلوگرم وزن بدن در روز

□ این شیر را به ۸ وعده که هر ۳ ساعت داده می‌شود، تقسیم کنید.

■ شیرخوارانی که وزنی کمتر از $2/5$ کیلوگرم هنگام تولد دارند (LBW):

□ با ۶۰ میلی لیتر شیر برای هر کیلوگرم وزن بدن شروع کنید.

□ حجم کل شیر را به میزان ۲۰ میلی لیتر به ازاء هر کیلوگرم وزن بدن در روز افزایش دهید تا وقتی که شیرخوار کلاً ۲۰۰ میلی لیتر شیر به ازاء هر کیلوگرم وزن بدن در روز دریافت کند.

□ این مقدار شیر را به ۱۲-۸ وعده تقسیم کنید، یعنی هر ۳-۲ ساعت یک بار تغذیه شود.

□ به شیردهی ادامه دهید تا این که وزن شیرخوار به ۱۸۰۰ گرم یا بیشتر برسد و تغذیه با شیرمادر بطور کامل انجام شود.

□ دریافت شیر ۲۴ ساعته شیرخوار را کنترل کنید. میزان تغذیه شیرخوار در هر وعده ممکن است متفاوت باشد.

